

"veta", nezakotvuje nepremičateľnosť škôd spôsobených v ŽP a nezriaďuje inštitút hovorca ŽP, predovšetkým v národných radách.

Myslíme si, že taká závažná právna úprava akou Zákon o ŽP nesporne je, mala byť v prvom rade spracovaná v zásadách, ktoré by stanovili účel zákona, pojem ŽP, zdravé ŽP a starostlivosť oň, pojem prírodné zdroje a racionálne hospodárenie s nimi; princíp negatívneho vplyvu ľudskej činnosti, princípy prevencie, určovania a povoľovania limitov, princíp priority ŽP, princípy využitia ekonomických nástrojov, zodpovednosti; úlohy a právomoc štátu, postavenie právnických osôb, podnikateľov a občanov; princípy náhrady škody, pokuty.

Jedným z dôležitých zákonov, schválených v SNR, je aj zákon o štátnom fonde ŽP (č. 128/1991). Chybou však je to, že fond nemá dostatočný príjem zo štátneho rozpočtu. Strana zelených na Slovensku navrhovala 1%, žiaľ, tento návrh neprešiel a schválilo sa zhruba 0,8%. Ak sa však chceme priblížiť európskej úrovni, mal by mať tento fond zabezpečený stabilný príviv príjmov pri najmenej 5-6% zo štátneho rozpočtu.

Štátny fond ŽP v SR spravuje SKŽP, ktorá je v súčasnosti zavalená množstvom požiadaviek na financovanie ekologických stavieb, hlavne z miest a obcí. Fond sa však zriadil len ako podporná inštitúcia a nemožno z neho financovať všetky požiadavky, ktoré patria pod rezortné ministerstvá, prípadne ministerstvo financií.

K prijatým zákonným úpravám o inštitucionálnom zabezpečení starostlivosti o ŽP chýbajú viaceré vykonávacie predpisy, ako napr. Vyhláška SKŽP o podmienkach použitia prostriedkov štátneho fondu ŽP, programoch odpadového hospodárstva, chýbajú zákony SNR o poplatkoch za znečistenie ovzdušia a poplatkoch za ukladanie odpadov do ŽP atď.

V legislatíve treba ďalej upraviť i účasť a informovanosť verejnosti pri rozhodovaní o veciach ŽP, možnosti obmedzenia výkonu vlastníckych práv z dôvodu ochrany ŽP, vymedziť zodpovednosť v ochrane ŽP (za škodu), vymedziť obsah tzv. ekologickej ujmy, spôsob hodnotenia škôd vzniknutých na ŽP a vplyvov naň.

Ekologické zákonodárstvo je najdôležitejším momentom reformy, ktorá u nás prebieha. Pripravujú sa napr. no-

vé právne normy v ochrane prírody, inšpekcia v ŽP, zmena vodného zákona, zákona o územnom plánovaní a stavebnom poriadku, pracuje sa na zásadách nového zákona, ktorý by mal upraviť zásadné otázky využívania atómovej energie, pripravuje sa zákon o ochrane pôdy.

Zásady trvalo udržateľného rozvoja sa musia presadzovať do všetkých právnych noriem (colných, daňových, cenových a iných predpisov). Je nevyhnutné minimalizovať a postupne vylúčiť výnimky zo zákona; jednoznačne stanoviť obsah právnych vzťahov, ale aj reálne stanoviť práva a povinnosti. Musia sa postupne uplatňovať ekonomické nástroje na ochranu ŽP, nielen poplatky za znečistenie a využívanie prírodných zdrojov, ale väčšiu úlohu by mala zohrávať aj pozitívna motivácia v daňo-

vej oblasti (oslobodenie a úľavy).

Predovšetkým treba vypracovať teóriu práva životného prostredia a nové právne normy prijímať komplexne, t. j. v časovom a vecnom prepojení federálnych a republikových zákonov až po úroveň vykonávacích predpisov.

Závažným nedostatkom v komplexnej starostlivosti o ŽP je skutočnosť, že do kompetencie SKŽP nepatrí ochrana poľnohospodárskeho a lesného pôdneho fondu, ani ochrana nerastného bohatstva a ekologický dohľad nad ťažbou.

Návrh uznesenia SNR, ktoré by riešilo prechod ochrany pôdy a lesa na SKŽP predložil poslanecký klub Strany zelených na Slovensku na 18. pléne SNR. Neprešiel. Chýbali 4 hlasy.

Gabriela Kaliská

Biologické poľnohospodárstvo a jeho ekonomické aspekty

Cieľom biologického systému hospodárenia je zabezpečiť dostatočné množstvo potravín s vyššou kvalitou a nutričnou hodnotou smerujúce k zlepšeniu ľudského zdravia. Biologické poľnohospodárstvo neznamená len jednoznačné odmietnutie používania priemyselných hnojív a pesticídov. Zohľadňuje ekologické súvislosti a prednosti a využíva ich v poľnohospodárstve. Je to spôsob hospodárenia, založený na rešpektovaní prírodných zdrojov, zachovaní prirodzenej rovnováhy v krajine, limitovaní znečistenia prostredia a produkcií zdravotne nezávadných potravín. Pri biologickom spôsobe poľnohospodárstva sa výživa rastlín v pôde zabezpečuje organickou hmotou, najmä kompostovaným maštalným hnojom, čím sa znižuje používanie priemyselných hnojív. Organická hmota sa v pôde premení na humus, ktorý posilňuje pôdnu štruktúru a stimuluje aktivitu mikroorganizmov. Tie obohacujú rastliny potrebnými živinami rovnakým spôsobom, ako pri aplikovaní priemyselných hnojív. Systematické zaraďovanie plodín určených pre

zelené hnojenie do osevných postupov obohacuje pôdu o čistý dusík a podporuje jej biologickú aktivitu.

Biologické formy hospodárenia stimulujú i obrannú kapacitu rastlín a zvyšujú ich odolnosť voči chorobám a škodcom. V prípade potreby sa na ochranu používajú prirodzené substancie alebo preparáty rastlinného či minerálneho pôvodu. Uplatňuje sa tiež biologický spôsob boja proti škodcom. Buriny sa odstraňujú mechanickým spôsobom, ale najmä čistiacimi osevnými postupmi (lucerna, dočasné trávy).

Biologické spôsoby hospodárenia neumožňujú dosahovať rekordné úrody, aké sa získavali konvenčným poľnohospodárstvom. Ale za akú cenu? Nie je to práve honba za maximálnymi ziskami, ktorá spôsobila v poľnohospodárstve tak veľa škôd? Treba si uvedomiť, že to, čo sa stráca na kvantite, získa sa na kvalite. Platí to však iba vtedy, keď sa bude táto kvalita ekonomicky zvyšovať. Nesmieme zabúdať na skutočnosť, že pôda je vyčerpatelné prírodné bohatstvo, a preto ju musíme

chrániť. Jednostranným využívaním sa v nej znižuje podiel organických látok, stupňuje sa jej erózia a únava.

Jediným cieľom biologických spôsobov hospodárenia totiž nie je len produkcia zdravých, úplne nezávadných, či ekologicky čistých potravín, ale ide tu o dosiahnutie zásadnej zmeny ľudského myslenia a konania. Nové prístupy vedú aj k zmenám stravovacích návykov a k obnove etických vzťahov nielen medzi ľuďmi navzájom, ale aj medzi človekom a rastlinami, zvieratami a celou prírodou. Avšak ani mnohí z tých, čo sa angažujú za biologické spôsoby hospodárenia, nechápu do dôsledkov otázku hospodárnosti. Realizácia týchto spôsobov nie je len úlohou poľnohospodárov. Spoluzodpovedný je aj spotrebiteľ, ktorý má vyššími cenami za výrobky honorovať poľnohospodárovi jeho prácu pre zdravie celej spoločnosti.

Veľké množstvo ekonomických štúdií vypracovali v Nemecku. Podľa praktických výsledkov sa ukazuje, že pracovná náročnosť na priemernej organicko-biologickej farme je o 10-20% vyššia ako v porovnateľnom konvenčnom podniku. Úrody obilnín sú nižšie o 10-25% ako pri konvenčnom hospodárení. Tento nepriaznivý účinok však eliminuje vyššia tržová cena (o 10-30%) a o 15-35% nižšie prevádzkové náklady (úspory energie, chemikálií, pohonných hmôt, transportu a pod.). Nároky na prácnosť sú o 20-30% vyššie. Celkový zisk je však vyšší, a to ako na plochu (až o 60%), tak aj na pracovníka (10-20%). Biologické spôsoby hospodárenia majú podstatne vyššiu pracovnú náročnosť predovšetkým pri kultúrach okopanín (zemiaky, repa), nie však pri pestovaní obilnín.

Približne rovnaké závery, avšak s menšími rozdielmi medzi biologickými a konvenčnými systémami hospodárenia, sú aj v prácach švajčiarskych, švédskych, britských a francúzskych poľnohospodárskych ekonómov. Presvedčivé porovnanie sa však musí opierať o značnú podobnosť porovnávaných podnikov. Len vtedy môžu byť údaje o nákladoch, úrodách a cenách spoľahlivým meradlom hospodárnosti. Zaujímavé sú niektoré americké štúdie, ktoré lepšiu ekonomiku biologických systémov hospodárenia zdôvodňujú najmä nepoužívaním biocídnych látok, a to aj v prípade, ak v oševnom postupe prevažuje kukurica. Celkové náklady na produkciu biologic-

ky hospodáriacich fariem sú asi o 10% nižšie, pracovné náklady asi o 10% vyššie a čistý zisk na určitú výmeru je vyšší asi o 20-30%.

Konvenčné poľnohospodárstvo musí počítať so vzrastajúcimi cenami energie, pohonných hmôt, prípravkov na hnojenie, ošetrovanie rastlín a pod. Ekonomická výhodnosť biologických systémov hospodárenia sa bude postupne zvyšovať. Bioofník síce potrebuje motorovú naftu, ale ďalej je už od cudzej energie nezávislý. Odbytové ceny jeho produktov sú takmer dvojnásobné v porovnaní s konvenčným trhom a majú stále stúpajúcu tendenciu. Analýzy Národného ústavu pre výskum poľnohospodárstva vo Francúzsku (INRA) poukazujú na zvyšujúci sa počet záujemcov o čisté potraviny. Hoci tieto produkty pravidelne kupuje len 2% spotrebiteľov, už 27% tvrdí, že sú ochotní kupovať ich aj za vyššiu cenu s podmienkou, že budú zaručené biologicky nezávadné, a že si ich budú môcť ľahko zaobstarať v obchodnej sieti. Prieskum z r. 1988 v 12 krajinách EHS ukázal, že 3/4 Európanov súhlasí s tým, že treba vyrábať zdravšie potraviny, aj keby to malo spôsobiť ich zdraženie.

Vyspelé krajiny rozširujú biologické systémy hospodárenia cieľenou vládnuou politikou, pretože ich považujú za všeobecne prospešné. Obdobie prechodu od konvenčného poľnohospodárstva k biologickému je náročné (zmeny osevných postupov, problémy s niektorými druhmi burín a škodcov, nedostatočná teoretická príprava a pod.). Všetky tieto ťažkosti však kompenzujú systémom štátnych subvencií v prechodnom období (3-5 rokov) a v niektorých krajinách ich aj v ďalšom období podporujú rôznymi spôsobmi (dane, cenové zvýhodnenia a pod.).

Biologické poľnohospodárstvo má veľké perspektívy, musia však byť splnené štyri podmienky. Prvou z nich je výchovná činnosť. Zavádzanie biologických prístupov si vyžaduje hlboké znalosti v odbore a zároveň schopnosť reálneho riešenia. Oveľa jednoduchšie je vypracovať plán hnojenia, ako riadiť biologickú aktivitu pôdy. Druhou podmienkou je zavedenie prísnej kontroly. Biologické poľnohospodárstvo musí byť podriadené presným pravidlám. Možno sa totiž obávať, že pod nálepkou "bio" by sa pri nedostatočnej kontrole mohli predávať aj výrobky z konvenčného spôsobu výroby.

Tretou podmienkou je organizovanie obchodnej siete. Musí sa zabezpečiť distribúcia výrobkov medzi výrobcom na vidieku a spotrebiteľom v meste. Pri nedostatkoch v distribúcii sa záujem spotrebiteľov okamžite znižuje. Štvrtou podmienkou je posilnenie kádrovej politiky a výskumnej činnosti. Mal by sa zvyšovať počet pracovníkov poradenskej služby.

Biologické poľnohospodárstvo sa musí stimulovať aj finančne. Predstava o peknom zdravom produkte sa musí vo vedomí ľudí spresniť upozornením na to, že len samotní poľnohospodári nie sú schopní v dnešných podmienkach zabezpečiť ochranu životného prostredia a zároveň produkovať plnohodnotné potraviny.

Prípravenosť spotrebiteľov zúčastniť sa na realizácii týchto podmienok sa môže potvrdiť akceptovaním vyšších cien výrobkov. Poľnohospodárstvo tak pocíti záujem o nové spôsoby hospodárenia a zároveň mu tieto finančné prostriedky umožnia ich ďalšie rozšírenie. Vedecký výskum a poľnohospodárske poradenstvo sa musia usilovať o nové aktivity a dôsledné opatrenia. Biologické poľnohospodárstvo je otvorenou úlohou spoločnej zodpovednosti.

Takéto systémy hospodárenia sa snažíme zavádzať aj v ČSFR. Vzhľadom na naše špecifiká musíme hľadať aj optimálnu subvenčnú politiku. Odpoveď však dá až plné fungovanie voľného trhu. Dá sa predpokladať, že tak ako v zahraničí, bude aj u nás záujem o bioprodukty a biopotraviny, i keď za vyššie ceny. Spotrebiteľia iste pochopia, že neplatia len za lepšiu kvalitu bioproduktov, ale aj za vzťah poľnohospodárov k prírode, k životnému prostrediu a k celej spoločnosti. Znamená to, že v cenách sa odrazí aj ekologizácia, humanita a etika.

Zuzana Kasanická

Teprve až bude mnoho takových ľudí, ktorí ve svých myšlenkách i skutcích budou humánně čelit skutečnosti, přestane být humanita sentimentální ideou a stane se kvasem smýšlení jednotlivců i společnosti, jímž má být.

Albert Schweitzer